

MARGARIDA GONZÁLEZ I BETLINSKI /
ANNA RUBIÓ I RODON

*LA REGLA DE L'ORDE DE SANTA CLARA DE 1263
UN CAS CONCRET DE LA SEVA APLICACIÓ:
EL MONESTIR DE PEDRALBES DE BARCELONA*

La intenció inicial d'aquest treball era apropar-nos a la vida de les religioses a l'Edat Mitjana a través de la Regla de les Clarisses.

Aquest orde ens va interessar especialment pel fet que s'incriu en un dels grans moviments renovadors de l'Església: el protagonitzat pels ordes mendicants.

El problema principal que hem tingut a l'hora d'intentar esbrinar de quina manera es devia desenvolupar la vida diària de les monges ha estat la manca d'informació concreta. La Regla no deixa de ser una base purament teòrica que, a més, dóna molt poca llum sobre el tema que més ens interessa: la vida quotidiana de les sors.

A l'endinsar-nos en l'anàlisi de la Regla (tan austera i rigorosa), hem començat a preguntar-nos fins a quin punt aquesta es devia complir estrictament i, amb els pocs elements de què disposem, hem intentat veure de quina manera es concretaven al monestir de Pedralbes algunes de les normes.

Volem agrair a Sor Maria del Sagrat Cor, arxivera de Pedralbes, les atencions que ha tingut amb nosaltres, ja que la seva amabilitat ens ha permès de treballar en un marc tant adient com és el propi Monestir.

ELS ORDES MENDICANTS I LA POBRESA

A començaments del s. XIII hi ha un moviment reformador dins de l'Església que s'adapta a les noves condicions socials i econòmiques de l'època: ja des del s. XI l'expansió monetària afavoreix la transformació de l'economia, el creixement urbà és innegable i la burgesia pren una real importància. Les ciutats ofereixen noves possibilitats de guanyar-se la vida i molts pagesos, a

causa de la superpoblació del camp, hi acuden disposats a integrar-se en aquest nou marc. No obstant, aquesta ciutat que tan acollidora semblava, arriba a fer-se hostil i molts no aconseguiran, per manca de mitjans, incorporar-se al seu ritme. Aquests passen a engrossir el grup dels pobres que no tenen suficients mitjans per a subsistir. Dintre d'aquest grup, però, hi trobem gent de condició molt diversa: els que no tenen feina, esguerrats i malalts, vídues i orfes, peregrins, etc.

Fins ara els grans ordes religiosos (Císter i Cluny) s'havien desenvolupat en un marc essencialment rural, participant activament en tots els aspectes de la vida econòmica i social. Part del seu patrimoni es nodria de les deixes caritatives que la gent de l'època els concedia amb l'esperança de veure assegurada així la salvació de la seva ànima. D'aquesta manera, els grans monestirs s'enriquiren i arribaren a constituir grans patrimonis, la gestió dels quals els apartava, a ulls de molts dels seus contemporanis, del veritable esperit evangèlic. Per aquest motiu apareixen els ordes mendicants que veuen en la pobresa l'únic camí per arribar a Déu. Amb aquest ideal i com a reacció al caire materialista que pren la societat imbuïda per l'esperit de lucre en el negoci, els ordes mendicants veuen la ciutat com el millor lloc per predicar la pobresa evangèlica i la caritat. Aquesta voluntat d'apostolat es conjuga favorablement amb les inquietuds morals dels ciutadans, que descarreguen el seu sentiment de culpabilitat provocat per l'oposició dels moralistes a les seves activitats econòmiques, donant suport a la tasca d'assistència material i espiritual realitzada pels frares.

Un dels promotors i protagonista d'aquest moviment fou sant Francesc d'Assís, el «Poverello», creador de l'orde dels fra menors.

Santa Clara, profundament impressionada i influïda per les predicacions i l'exemple de sant Francesc, decideix seguir la forma de vida propugnada per aquest i ben aviat organitza una comunitat religiosa sota les pautes d'humilitat, pobresa i vida contemplativa.

EVOLUCIÓ DE LA REGLA DE SANTA CLARA

Vinculada a l'orde dels fra menors, neix la primera comunitat religiosa femenina on Clara desenvoluparà la seva activitat: el monestir de Sant Damià. Aquesta comunitat estarà dirigida per sant Francesc que marcarà les normes de conducta de la vida religiosa (clausura, pobresa, humilitat, etc.) tot esperant una constitució definitiva. Mentre, es regiran per una «Forma vivendi»:

«Ego Frater Franciscus parvulus volo sequi vitam et paupertatem altissimi Domini nostri Iesu Christi et eius sanctissimae Matris, et perseve-

rare in ea usque in finem. Et rogo vos dominas meas et consilium do vobis, ut in ista sanctissima vita et paupertate semper vivatis. Et custodite vos multum ne doctrina vel consilio alicuius ab ipsa in perpetuum ullatenus recedatis.»¹

Aquest monestir, segons el Concili IV de Laterà (novembre de 1215), hagué d'acollir-se a la Regla de Sant Benet, i Clara, per pressions de sant Francesc, acceptà el regiment del monestir sota el títol d'abadessa que en un principi havia rebutjat. Però, per acontentar els desitjos de Clara i Francesc, el papa Innocenci III els donà el «Privilegium paupertatis».

El nombre de monestirs de clarisses va augmentar i sant Francesc va encomanar l'Orde (excepte el convent de Sant Damià i alguns altres d'Itàlia) al cardenal Hugolí (després papa Gregori IX).

El cardenal Hugolí, preocupat per donar forma canònica a les comunitats que sorgien a diversos llocs a imitació de la de Sant Damià, sollicità del papa Honori III les facultats necessàries i assenyala, el 1218, a alguns monestirs unes formes de vida religiosa que havien d'observar com a complement de la Regla de Sant Benet. Es tracta de normes que, si bé de vegades reben el nom de «Constitucions Hugolinianes» perquè s'afegeixen a la professió, almenys nominal, de la Regla de Sant Benet, en realitat constitueixen una regla nova que subsistirà com a tal amb pocs canvis una vegada s'elimini la ficció de la benedictina i servirà de base a altres regles.

Aquesta regla es distingeix per la seva austeritat i rigorisme, ja que insisteix amb duresa en els aspectes referents a la clausura, dejunis i abstinències.

El mateix Hugolí, ja papa, relaxà la regla en el que es refereix a la qüestió de la pobresa, cedint ell mateix rendes i propietats a alguns monestirs (àdhuc al de Sant Damià) i Clara, alarmada, demanà la confirmació del primer «Privilegium paupertatis» a l'any 1228. Aquest tema conflictiu serà l'etern cavall de batalla de Clara al llarg de la seva vida:

«Et sicut ego studiosa et sollicita semper fui sanctam paupertatem, quam Domino et Patri nostro sancto Francisco promisimus observare et ab aliis facere observari, ita teneantur quae mihi in officio succedent eam observare et ab aliis facere observari. Immo etiam ad maiorem cautelam sollicita fui a Domino Papa Innocentio, sub cuius tempore coepimus, et ab aliis successoribus suis, nostram professionem sanctissimae paupertatis, quam et Patri nostro promisimus, eorum privilegiis facere corroborari, ne aliquo tempore ab ipsa ullatenus declinaremus.»²

1. OMAECHEVARRIA, pàg. 210.

2. OMAECHEVARRIA, pàg. 281.

El privilegi de pobresa es va aplicar, però, a poques comunitats i la majoria dels convents de Dames Pobres anaven admetent, amb més o menys reserves, rendes i possessions. Es sentia doncs la necessitat d'aclarir la situació i de posar al dia la legislació sobre aquesta matèria, autoritzant, si fora precís, a posseir en comú almenys alguns béns amb què assegurar la vida. A més, convenia legalitzar les modificacions que s'havien introduït, sobretot respecte al dejuni, amb l'autorització dels papes. Ja no concorda la Regla Hugoliniana amb el tipus de vida de les comunitats que oficialment estaven compromeses a observar-la. Al mateix temps santa Clara, aconsellada per l'experiència, havia anant moderant el rigor inicial de les primeres normes.

El 1247, Innocenci IV promulgava una nova regla per la qual s'abandonava definitivament la menció a la Regla de Sant Benet a la fórmula de professió, substituint-la per la de Sant Francesc i s'insertaven com a normes legals les dispenses que havien mitigat la Regla de 1218. Alhora s'acompleixen les aspiracions de santa Clara que volia que els Frares s'encarreguessin d'atendre les Dames Pobres en la vida espiritual i material, però al mateix temps es desestimava el segon gran objectiu pel qual ella havia combatut en autoritzar-se explícitament la possessió de béns en comú:

«Ad haec liceat vobis in communi redditus et possessiones recipere et habere ac ea libere retinere. Pro quibus possessionibus modo dicto pertractandis Procurator unus prudens pariter et fidelis in singulis monasteriis vestri Ordinis habeatur, quandocumque expedire videbitur; qui per Visitatorem constitui et amoveri debeat, sicut videri expedire...»³

Clara, que conserva encara amb fidelitat les normes rebudes de sant Francesc, va quedar aclaparada amb el document de 1247 que prescindia completament de la norma franciscana de la pobresa. Innocenci IV, per butlla de 23 d'agost de 1247, insistí a demanar l'acceptació i observància de tots els monestirs de l'Orde, però, davant l'oposició que arreu es donà, en butlla de 6 de juny de 1250, declarà que la seva intenció no era imposar obligatòriament la nova Regla que evidentment no afectava el monestir de Sant Damià que frua del «Privilegium paupertatis». Però Clara no es conformà amb les garanties obtingudes fins aleshores i cregué que havia arribat el moment d'aprovar una nova forma de vida, feta per ella mateixa, seguint el model de la Regla dels fra menors. Aquesta nova norma introdueix per primera vegada l'apellatiu «sor» referint-se a les monges i fixa indefectiblement la pobresa absoluta com a única forma de vida vàlida:

«Forma vitae Ordinis Sororum pauperum, quam beatus Franciscus

3. OMAECHEVARRIA, pàg. 244.

instituit, haec est: Domini nostri Iesu Christi sanctum Evangelium observare, vivendo in obedientia, sine proprio, et in castitate.»⁴

Malgrat tot, el conflicte respecte a les propietats continua: hi ha monestirs que tenen béns en comú i d'altres que segueixen observant la norma de pobresa donada per santa Clara. Urbà IV, el 1263, disposa que totes les monges franciscanes (sigui la que sigui la regla que professin) s'agrupin sota el qualificatiu d'Orde de Santa Clara i els concedeix que puguin tenir rendes i possessions en comú. Sota aquesta regla s'acolliren els monestirs d'Alemanya, Itàlia i els de la Custòdia de Barcelona.

COMENTARI DE LA REGLA URBANISTA

La regla promulgada per Urbà IV, per butlla del 18 d'octubre de 1263, donada a Orvieto, va ésser composta pel cardenal Gaietà, que més tard seria papa amb el nom de Nicolau III.

La regla es divideix en 28 capítols, divisió que no existia a la butlla original, on s'especifica que un dels objectius essencials és unificar les diferents denominacions i observàncies donades a les monges; està basada en la Constitució Hugoliniana de 1218.

Sota aquesta regla vivien les monges del monestir de Pedralbes. L'analtitzarem tot seguit:

El noviciat i la professió

Per entrar a l'Orde s'exigeixen com a condicions, excepte si ho mana el cardenal, que no siguin velles, malaltes ni tinguin defectes psíquics. A la que vol pertànyer a la comunitat se li explicarà la norma de vida per tal que en conegui el seu rigor, i així evitar posteriors conflictes.

L'acolliment d'una nova novícia ha d'ésser decidit amb el consentiment de tot el capítol o d'una part d'ell. Una vegada sigui admesa, vestirà l'hàbit, amb l'única diferència del color del vel, i se li tallaran els cabells.

El noviciat dura un any, durant el qual tindran una mestra que les instruirà en les normes que regeixen la vida del monestir. Durant aquest període no podran participar en el capítol. Al cap de l'any, si tenen l'edat reglamentària (la qual no s'especifica) faran la professió «en les mans de l'a-

4. OMAECHEVARRIA, pàg. 253.

badessa», expressió amb fortes connotacions feudals. La consagració de la professant corre a càrrec del bisbe.

A la Regla Urbanista apareix per primera vegada una fórmula concreta de jurament, amb menció expressa de sant Francesc i santa Clara. Aquesta fórmula compromet la professant a viure durant tota la vida en obediència, castament, en clausura i sense propietats. En aquest darrer punt cal dir que santa Clara, a la seva Regla, prescrivia com a aconsellable la venda de tots els béns i el repartiment de l'obtingut entre els pobres.

La clausura

Un dels trets essencials que defineixen l'Orde de Santa Clara és la clausura i per tant és una de les qüestions fonamentals a la qual les monges es comprometen en la fórmula de professió. En funció de la clausura es regula tant la vida de les monges com les activitats del monestir. Cal esmentar, però, que les servicials, si bé observen la mateixa professió que la resta de les sors, són exemptes d'aquest article en funció de la tasca que desenvolupen.

La clausura femenina ha estat sempre més rígida que la masculina. Aquesta actitud respon a la tradicional concepció que és inherent a la condició de la dona incitar en l'home el desig (el qual indubtablement és valorat com a pecat). Les «forces del mal» utilitzen la dona com a objecte de temptació i per això, i per la seva debilitat, cal mantenir-la allunyada i protegida.

El concepte de clausura no implica tant sols l'aïllament físic, sinó també un trencament amb tots els aspectes del món exterior. Aquest aïllament, però, provoca dos problemes que han d'ésser solventats d'alguna manera: per una banda les necessitats de subsistència han de ser cobertes, i d'aquí l'existència de les servicials. Per altra banda, la comunitat femenina ha de ser assistida en la seva vida religiosa per homes (els únics que tenen potestat per administrar els sagraments, celebrar els oficis, etc.) i són també aquests els qui ocupen els càrrecs superiors de la jerarquia eclesiàstica relacionada amb l'Orde. Malgrat la rigidesa de les normes referents a la clausura, no s'obliden del tot els llaços afectius que té la sor amb el món exterior i es preveu la possibilitat de rebre visites. Contemplant aquestes qüestions es crea tota una casuística que regula de quina manera es produirà el contacte amb les persones esmentades.

La monja es compromet a viure tancada dins dels límits de la clausura tota la seva vida. Els únics motius que justifiquen trencar aquesta norma són de força major: en cas d'incendi, «d'esvehiment d'enemics», o per qualsevol altre motiu urgent que no els permetés de demanar llicència per sortir. En aquests casos han de ser traslladades a un lloc adient on puguin estar tancades fins que s'habiliti de nou el monestir o se'ls proporcioni un de nou.

Només el cardenal protector té facultats per donar-les permís per sortir.

S'especifiquen els casos següents: per fundar un nou monestir a un altre lloc, per anar a reformar-ne un del mateix Orde, per eludir algun perill, quan alguna de les sors plantegi conflictes al monestir, o quan sigui necessari el trasllat de tota la comunitat a un altre lloc.

L'entrada de persones alienes al convent està també minuciosament reglamentada. Tenen potestat per autoritzar les visites el papa i el cardenal protector. Per evitar possibles fraus s'aconsella exigir la presentació de cartes que acreditin aquest permís. Aquesta recomanació explícita ens fa pensar que en algun moment haurien entrat persones sense el permís de les autoritats competents. La Regla, però, fixa detalladament els casos quan es pot obviar aquesta norma: assistència mèdica en cas de malaltia greu, visites habituals del sagnador, en cas d'incendi, d'ensorrament, per defensar el monestir en cas d'algun tipus de perill, o per tal de realitzar alguna obra (per exemple cavar una sepultura). Quan es produeix l'entrada d'algun laic s'especifica que haurà d'anar acompanyat d'algun clergue de la companyia del monestir.

Pel compliment d'aquesta normativa es donen una sèrie de prescripcions sobre l'estructura de l'edifici, insistent especialment en els llocs on es produirà el contacte amb la gent de fora:

— la porta sobirana: és l'única per on, habitualment, es pot entrar al monestir. Ha d'estar feta «en alt» i s'hi accedirà per una escala. S'assegurarà, per la part interior, amb una cadena de ferro durant la nit (des de la completa a la prima), mentre dormen de dia i durant la visitació, excepte en cas de necessitat. Aquesta porta no pot tenir cap mena d'obertura i ha de tancar-se amb barres de ferro, forrellats i amb una clau de dia i dues de nit. La custòdia de la porta anirà a càrrec d'una monja amb l'ofici de portera, la qual haurà de guardar-la contínuament, procurant que sigui oberta el mínim possible i sempre havent identificat la persona que truca.

— la porta jussana: per resoldre el problema que certes coses no poguessin ésser introduïdes al monestir per la porta sobirana ni pel torn, es preveu l'existència d'una porta que només s'obrirà en aquests casos. Aquesta porta ha d'estar sempre tancada per dins, amb clau, forrellat i barres, i tapiada per la part de fora. Aquesta tàpia podrà ser enderrocada quan calgui utilitzar la porta, però es recomana de fer-ho molt rarament. Mentre aquesta porta romangui oberta, haurà de tenir un guardià.

— el torn: el contacte habitual amb la gent de l'exterior tindrà lloc a través del torn, instal·lat en el mur de la clausura i construït de tal manera que sigui resistent i que no permeti la visió a través d'ell. A banda i banda del torn hi haurà una porteta que es tancarà amb barra o forrellat i amb clau durant el descans de les sors. Per guardar-lo es designarà una monja que serà l'única que podrà parlar a través d'ell. Normalment s'utilitzarà per trac-

tar assumptes puntuals que concerneixen el monestir, però, en el cas que el parlador estigui ocupat, es podrà fer servir en lloc d'aquest.

— el parlador: es podrà fer a la capella i al claustre, si bé es recomana que estigui preferentment en aquest darrer lloc per no destorbar l'oració. Els dos àmbits on es trobaran monja i visitant estaran separats per una planxa de ferro amb petits orificis fortament clavada de manera que no es pugui obrir i provista de punxes de ferro dirigides cap a l'exterior. A més, un drap negre de lli impedirà el contacte visual. En el cas que la comunitat sigui molt gran, es podrà disposar d'un altre parlador.

— la reixa de la capella: el lloc des d'on les monges seguiran els oficis estarà separat de la capella per una espessa reixa de ferro amb punxes. Al mig de la reixa, i per la banda de fora, hi haurà una porteta, també de ferro, que romandrà sempre tancada amb clau i forrellat.

Es recomana insistentment que, en tota visita, no hi hagi mai contacte estrictament individual de la sor amb el visitant. Sempre que la sor parli amb algú haurà d'anar acompanyada de dues monges que la vegin i escoltin la conversa. Aquest sistema pressuposa la creació d'un mecanisme d'autocontrol de la mateixa comunitat. Cal fer notar la manca total d'intimitat de les monges en les seves converses, exceptuat per a la confessió. Malgrat tot, quan per casos de malaltia el capellà haurà d'entrar en la clausura per administrar aquest sagrament, caldrà que hi hagi a més dues sors que els observin des de lluny. Altres casos en que el capellà pot entrar a la clausura són: per administrar d'altres sagraments a les malaltes i per col·laborar en els enterraments (si bé l'ofici de difunts es farà normalment des de la capella).

La entrada del cardenal, del ministre general de fra menors, del visitador i del bisbe està també regulada. En tots els casos s'especifica que hauran d'estar acompanyats de dues o més persones, segons de quin d'ells es tracti, i que l'estada a l'interior sigui el més breu possible. Els acompanyants hauran de ser sempre persones d'acreditada honestedat i hauran d'estar junts en tot moment; d'aquesta manera s'assegura el control sobre els únics homes que tenen possibilitat de contacte físic amb les monges. En el cas de les altes jerarquies eclesiàstiques no s'especifica el nombre d'acompanyants, però es recomana que siguin els menys possibles.

El silenci i l'actitud en el parlar

El silenci és considerat necessari pel recolliment interior i per tant és estrictament observat. El parlar pressuposa fàcilment la possibilitat d'incòrrer en inconveniències, com és fer-ho amb un to superbiós.

La Regla indica que les monges no han de parlar entre elles ni amb altres persones, excepte en certs casos: quan és necessari pel compliment d'un treball determinat (tornera, portera, mestres, etc.), quan hi ha visites, amb l'autorització de l'abadessa, i sempre amb una actitud assenyada, amb la major brevetat i moderadament. És a l'abadessa, en últim terme, a qui correspon de decidir per quina raó, com, a quina hora i de quina manera es pot parlar. Malgrat tot, ha d'evitar que es parli de la completa fins a la tèrcia (des de les 6 de la tarda fins les 9 del matí del dia següent).

En les festes solemnes, de la nona fins a les vespres (de les 14 h. a les 17,15 h.), l'abadessa podrà autoritzar les monges a parlar de qüestions piadoses. A més, a les hores indicades, podrà parlar amb les sors de les qüestions que li semblin convenients.

L'aspecte extern. El vestit

El vestit ha tingut una funció eminentment social a totes les èpoques. Serveix per distingir els diferents grups en relació amb la seva posició i les seves activitats. En el cas dels religiosos aquest simbolisme és ben clar ja que l'hàbit és l'expressió externa de l'actitud dels monjos davant de la vida i, al mateix temps, aconsegueix una funció de cohesió de grup.

En aquest sentit, els trets fonamentals de l'Orde (honestedat i pobresa) es veuen plenament reflectits en les indicacions que sobre el vestit es donen a la Regla:

Cada sor podrà tenir dues gonelles o més (si ho autoritza l'abadessa). L'ús del cilici i l'estamena es deixen a l'elecció de les sors. Cosit a la gonella caldrà portar el mantell. És obligatori també l'escapulari sense caperó. L'abadessa, però, podrà dispensar el seu ús en alguns casos (quan sigui molest per realitzar algun treball, quan fa molta calor, etc.). Aquestes peces de roba no podran ser completament blanques ni negres, però no s'especifica un color determinat, només es diu que siguin teixits pobres, i per tant cal entendre que no seran de colors vistosos, ja que aquests, a l'època, acostumaven a ser els més cars.

El cap ha d'estar cobert amb sàvenes blanques, tapant la cara, el coll i la gargamella, i s'obliga el seu ús davant de persones estranyes. Les professes han de dur també un vel negre cobrint les espatlles i el cap de la gonella. En el cas de les novícies aquest vel serà blanc. Les servicials portaran un drap blanc sobre el cap, a manera de tovallola, cobrint espatlles i pit. Les professes hauran de dur una corda per cinzell.

L'ús del calçat no és obligatori, però es diu que les servicials, quan surtin del monestir, vagin calçades amb «calçaments honests».

Per reflectir l'honestedat s'insisteix especialment en la mida adequada de

les robes: les gonelles han de cobrir els peus i han de ser amples en les mànigues i el bust «per tal que per la honestedat de l'àbit de fora, la honestedat de dins sia demostrada».⁵ Un altre símbol important és el dur el cap cobert, però no amb intenció de estar «curioses» ni «precioses». El cinyell és també un símbol de castedat.

Quant a la pobresa, els vestits han de ser sempre de robes dolentes i tosques, de les que es fan a la regió on la comunitat es troba.

Aquestes disposicions demostren la voluntat d'assemblar-se el més possible a les capes més humils de la societat, els «minors», els vestits dels quals també eren confeccionats amb els mateixos teixits i amb una forma semblant. Cal recordar que a l'Edat Mitjana la possessió d'un vestit era quelcom bastant preuat, i per tant el nombre de peces que cada persona posseïa no devia ser gaire més elevat que el que s'autoritza a les sors. Aquestes robes, igual com ho feia la gent de l'època, devien aprofitar-se fins a les seves últimes possibilitats: la imatge dels més pobres vestits amb parracs era quelcom normal.

No s'obliden, però, les qüestions pràctiques i la Regla és flexible a l'hora d'adaptar-se als canvis climàtics i a les necessitats de moviment de les sors quan treballen.

Les monges hauran de dur el cabell tallat en rodó al voltant de les orelles.

L'alimentació

La principal manca d'aquesta Regla per a nosaltres, és que ens dona molt poca informació sobre el règim alimentari de les monges. La principal preocupació és establir quins són els dies de dejuni, si bé en aquest sentit la Regla és menys feixuga que la fixada per Hugolí al 1218, i per santa Clara al 1253.

Les professes i les servicials hauran de jejunar des de la Nativitat de la Verge (8 de setembre) fins a Pasqua, excepte els diumenges i el dia de Nadal, i la resta de l'any tots els divendres. Mai no poden menjar carn, excepte les malalties, però a canvi podran prendre ous, formatge i «menjars de llet», excepte a l'Advent, la Quaresma, els divendres i els dies de dejuni fixats per l'Església. D'aquests dejunis estan dispensades sempre les malaltes, les infantes, les velles i les febles. En últim terme correspon a l'abadessa de decidir quan es pot eximir les sors i servicials del dejuni, excepte, però, els divendres i durant l'Advent.

Les monges sanes, en temps de la sagnia són dispensades de jejunar, ex-

5. Vegeu apèndix, pàg. 31.

cepte per l'Advent, la Quaresma, els divendres i els dies de dejuni fixats per l'Església.

Malgrat la manca d'informació respecte als aliments que consumien habitualment les sors, podem suposar que aquests serien bàsicament d'origen vegetal i segurament procedents del seu propi hort. Quasi bé la meitat de l'any (els dies de dejuni), l'únic àpat diari estarà compost per productes de la terra, pa, aliment bàsic a l'alimentació medieval, i vi, si bé ens ha sorprès l'omissió d'aquest producte a la Regla, el consum del qual està tant ben reglamentat a altres ordes religiosos masculins.

Els únics aliments mencionats són els ous, el formatge i els «menjars de llet», que serviran per a compensar la manca de carn. Ens ha sorprès també l'omissió que es fa del peix, tenint en compte que el seu consum estava bastant generalitzat.

Cal pensar que el seu règim alimentari no devia ser molt diferent del de la resta de la població en el que es refereix a la preparació dels aliments que no els estaven prohibits, però la diferència bàsica estaria en el consum de carn (bastant estès ja a aquesta època entre bona part de la població ciutadana). Hem de recordar també que els laics dejunaven a les èpoques litúrgiques establertes per l'Església, si bé cal admetre que la duració d'alguns dels períodes prescrits a les monges era molt més llarg.

Les continuades mencions a la possibilitat de l'abadessa d'alterar aquestes normes ens fa creure que hi devia haver certa flexibilitat quant a la qualitat i quantitat dels aliments, si bé per l'esperit d'austeritat que reflecteix la Regla, els àpats devien ser bastant migrats.

El treball de les monges

Les monges han d'estar ocupades tot el dia, ja que la ociositat és considerada enemiga de l'ànima. A part de les activitats religioses pròpies de la seva condició, les sors han d'encarregar-se de treballs materials, però, a la Regla no se'ns informa directament de quines eren aquestes activitats. Malgrat tot en podem deduir algunes:

Seguint la norma que la monja no pot tenir propietats personals, s'especifica que els beneficis del seu treball no poden revertir directament a ella, sinó a tota la comunitat. Això ens permet de suposar que les monges devien realitzar algun tipus de treball (com per exemple cosir, filar, etc.), el producte del qual podia ésser venut a l'exterior.

Les diferents feines no s'assignaven sempre a la mateixa persona per tal d'evitar que, a causa d'una excessiva especialització, la monja no prenguéss una actitud massa possessiva respecte a un treball concret i el seu producte.

A més dels treballs de la vida diària del monestir, que a la Regla no ens venen definits, en trobem especificats uns quants, com:

— la portera: haurà de vigilar la porta de manera que aquesta no pugui ser oberta sinó en la seva presència. Per aquest motiu té la custòdia de la clau. Quan la portera s'hagi d'absentar per algun motiu, se li assignarà una substituta. Les condicions requerides per exercir aquest càrrec són d'ordre moral: honestetat, diligència i discreció.

— la tornera: haurà de tenir semblants condicions; serà honesta, discreta, segura i d'edat convenient. Encara que aquest darrer aspecte no es concreta, suposem que no havia de ser massa jove. Tindrà també una substituta quan caldrà.

Les encarregades d'aquests oficis, que són les que més directament tenen contacte amb l'exterior, i que, a causa de la clausura, són els més compromesos i delicats, han de reunir unes qualitats que assegurin el compliment estricte de les normes dictades.

— mestres: són les encarregades d'educar les futures sors durant l'època del noviciat, i per tant d'adoctrinar-les en el que respecta a la Regla. A més, l'abadessa, quan ho cregui convenient, podrà assignar a les monges més capacitades una mestra que les instrueixi en el cant i en els rituals litúrgics.

— serventes de les malaltes: encarregades d'atendre les monges malaltes i de fer-les companyia.

— servicials: són les encarregades de sortir a l'exterior a «procurar los negocis del monestir», quan l'abadessa ho mani. Aquesta els delimitarà el temps que poden ser fora del monestir. Es diu clarament que no vagin a llocs que puguin portar equívocs i que no tinguin contacte amb persones de mala reputació. També els és prohibit entrar a casa del capellà del monestir i dels conversos, i si infringeixen aquestes normes seran severament castigades. A més s'obliga que estiguin en tot moment juntes. Les servicials han de ser d'edat convenient (segurament grans) i han de tenir un aspecte que reflecteixi la seva condició de religioses, essent motiu d'exemple per a les persones que entrin en contacte amb elles. Cal dir que santa Clara a la seva Regla no les anomena mai servicials (terme amb fortes connotacions), sinó «sors que serveixen fora del monestir».

El descans

Totes les monges, l'abadessa inclosa, han de dormir en un dormitori comú i en llits separats. El llit de l'abadessa estarà situat de tal manera que des d'ell es pugui observar tots els altres. D'aquesta manera s'assegura una vigilància contínua, fins i tot a l'únic moment del dia en què la monja podria gaudir

d'uns instants de soledat en els que es pogués distendre del control al qual es veu sotmesa durant el dia. A més, durant tota la nit hi haurà d'haver llum al dormitori.

Han de dormir vestides i amb el cinturó posat. Aquesta disposició és un símbol que per una banda alludeix a la castedat, i per l'altra, seguint el precepte evangèlic, és una demostració del fet que la sor sempre estarà llesta per seguir la crida de Déu. A més, respon a una qüestió pràctica, ja que les monges s'hauran de llevar de nit per anar a pregar.

S'especifiquen les condicions que ha de tenir el llit: màrrega de palla o fenc, coixí de palla, llana o plomes, i cobertor de llana.

Des de Pasqua fins a la Nativitat de la Verge, les monges que vulguin podran fer la migdiada, des de després de dinar fins a la nona (les 14 h.) i les demés hauran de dedicar-se, sense fer soroll, a la meditació.

Les monges malaltes

En aquesta Regla es contempla la figura de les malaltes pel fet que llur situació comporta una irregularitat en el compliment de les normes, per la qual cosa es recomana que estiguin separades. Aquesta sollicitud també pot venir donada per la manca de coneixements sobre molts aspectes del funcionament de l'organisme humà i per la poca efectivitat, en alguns casos, dels remeis coneguts. A més, l'atenció envers la malalta és plenament lògica, tenint en compte que la comunitat fa les funcions de família i també s'acompleix així el precepte cristià de la caritat.

Les malaltes hauran d'estar a l'infermeria, si és que es disposa d'aquest espai, ateses per sors designades a aquesta fi, les quals podran parlar amb elles per tal d'entretenir-les. Fruiran també d'una dieta especial en funció de la seva malaltia.

Per evitar la malaltia es recorre a la sagnia, costum molt corrent a l'època. Les monges sanes podran ser sagnades com a màxim quatre vegades l'any.

Les pràctiques religioses

Al llarg de tota la Regla hi ha mencions contínues a l'activitat essencial de les monges pròpia del seu estament religiós: la pregària. Es fan, però, consideracions explícites per la celebració d'alguns oficis i per l'administració dels sacraments.

Les sors que saben cantar i llegir hauran de participar d'aquesta manera als oficis, segons el costum de l'orde dels fra menors. Les il·letrades hauran de recitar un nombre determinat de parenostres.

Cada monestir tindrà assignat un capellà que celebrarà els oficis, dirà la missa i administrarà els sagraments. Aquest no haurà de ser jove. En cas que no tinguin capellà propi, la missa podrà ser dita pel que elles escullin, si bé els sagraments només podrà administrar-los un nomenat pel cardenal, excepte en casos de perill de mort.

La confessió es farà al parlador i almenys una vegada al mes. Han de començar obligatòriament els dies següents: Nadal, Purificació de la Verge, al començament de la Quaresma, Pasqua, Sant Pere, Sant Pau, Santa Clara, Sant Francesc i Tots Sants.

Els homes adscrits al monestir

El capellà i els conversos que vulguin pertànyer al monestir hauran de comprometre's a romandre per sempre en aquell lloc i faran vots de pobresa i castedat. Estaran sota el manament del visitador i de l'abadessa.

Estan obligats als mateixos dejunis que les monges, però l'abadessa els podrà dispensar quan aquesta pràctica sigui incompatible amb els seus treballs.

Es descriu amb exactitud el seu vestit: gonella que no cobreixi els peus, feta de roba senzilla ni blanca ni negra, corretja per cinturó, caperó per sota genoll i d'un colze d'amplada, calces i bragues i sabates. El capellà, si vol, pot portar capa o mantell. Hauran de dormir vestits.

La gestió del monestir

1. L'abadessa i el capítol

Les atribucions de l'abadessa són molt àmplies, excepte en alguns casos en què ha de comptar amb l'aprovació del capítol i en últim terme està supeeditada a les jerarquies eclesiàstiques superiors de les quals l'Orde depèn. La seva elecció corre a càrrec del capítol, però haurà d'ésser confirmada pel cardenal protector. Li deuen obediència totes les monges del convent i els religiosos consagrats al servei del monestir que viuen fora de la clausura.

És a l'abadessa, en darrera instància, a qui correspon fer complir la Regla i per tant l'única que pot decidir en certs aspectes concrets que hi queden al seu arbitri, com són: quants vestits pot tenir una monja, designar les que faran cada un dels treballs, concedir permisos especials, etc. A ella li pertoca prestar suport moral i aconsellar les monges, evitant una relació massa estreta amb cap en particular. Ha de manar conforme a la Regla i castigar a les infractores d'aquesta.

Haurà de convocar una vegada per setmana, com a mínim, el capítol, que

té una funció eminentment consultiva, excepte en el cas esmentat de l'elecció, per l'admissió d'un membre a la comunitat, per l'aprovació i segellament dels documents expedits pel monestir i per realitzar negocis de gran envergadura. S'elegiran, per majoria, algunes monges anomenades oficials que aconsellin en casos concrets l'abadessa en representació de tot el convent. És també el lloc on l'abadessa dóna comptes de la seva gestió: cada tres mesos ha d'informar de la situació econòmica del monestir.

A més, es tracten al capítol totes les qüestions que afecten la vida de la comunitat, insistint especialment en els assumptes disciplinaris: les monges hauran d'acusar-se públicament de les seves faltes i els serà imposada la penitència. Si aquesta falta ha estat comesa contra alguna companya en concret, l'ofensora haurà de sol·licitar el seu perdó de genolls. Tenint en compte la minuciositat de la Regla, creiem que les ocasions de pecar devien ésser nombroses. La confessió pública assegura a la culpable la misericòrdia de les altres i, alhora, pot constituir un mitjà de pressió per evitar una possible reincidència. Aquesta pràctica reafirma en gran manera la cohesió del grup.

2. El procurador

Cada monestir haurà de tenir un procurador que s'encarregarà de la gestió del seu patrimoni, ja que les monges no poden fer-ho personalment. Aquest càrrec serà nomenat i deposat per l'abadessa i el convent i, en darrera instància, podrà ésser destituït pel visitador.

Haurà de retre comptes de la seva gestió a l'abadessa i a tres monges nomenades a l'efecte. No podrà fer cap transacció amb els béns que li han estat encomanats sense permís de la comunitat i, si ho fes, aquesta operació no tindrà validesa. Cal exceptuar, però, la donació de béns de poc valor.

3. El cardenal i el visitador

Per tal d'assegurar el compliment de la Regla i no deixar la seva observància a l'arbitri absolut de les diferents abadesses, els monestirs de l'Orde de Santa Clara són comanats, per la Seu de Roma, a un cardenal «governador e defensor e corregidor de l'Orde dels Frares Menors», el qual nomenarà el visitador.

El visitador haurà d'inspeccionar els monestirs almenys una vegada l'any. La cerimònia de visitació s'inaugura amb la lectura de la Regla i la rebuda del segell de mans de l'abadessa. Aquesta posarà el càrrec a disposició del visitador i, si ell ho veu convenient, per incompliment del càrrec, o si la mateixa abadessa vol deixar-lo, serà cesada; si no, serà confirmada en el seu ofici.

El visitador haurà de preocupar-se durant la seva visita d'assabentar-se de la

marxa del monestir, preguntant a tota la comunitat (en general i individualment) i, si observa quelcom que ha d'ésser corregit, ha de dictar les disposicions oportunes, menys en els casos greus dels quals haurà d'informar el seu superior. Les monges estan obligades a no amagar-li res.

Per evitar despeses a la comunitat, i no despertar sospites, la seva estança al monestir haurà de ser el més curta possible.

ELS MONESTIRS DE L'ORDE DE SANTA CLARA A BARCELONA

El primer monestir de clarisses establert a la Corona d'Aragó fou el de Saragossa, fundat el 1230 per Ermesenda de Selles, tia de Jaume I. Aquest es regia per la Constitució Hogoliniana de 1218.

El primer monestir de l'Orde fundat a Barcelona va ser el de Sant Antoni, també conegut amb els noms de Sant Damià, Sant Daniel o Santa Clara. Va ser fundat per les monges d'Assís, Agnès de Peranda i Maria de Pisa, neboda de santa Clara que, en honor de la seva tia, prengué el nom de sor Clara d'Assís. Diu la llegenda que ambdues sors varen arribar per mar a Barcelona en una barca sense remys ni veles. El que sí sabem és que per butlla de 1236 de Gregori IX es demana als ciutadans de Barcelona que contribueixen amb almoines a la construcció d'un monestir de menoretes i, el 1237, el bisbe Berenguer de Palou dona a sor Agnès de Peranda, primera abadessa, plenes facultats per a construir un monestir sota l'advocació de sant Antoni de Pàdua, extramurs i prop de la platja.

El 1237, per butlla de Gregori IX, se les autoritza a posseir béns en comú, no immobles sinó procedents d'almoines i de les aportacions personals de les monges per a la construcció del monestir.

Seguint la norma de pobresa manada per santa Clara, la comunitat només podia viure de les almoines i, en aquest sentit, Innocenci IV, el 3 de juny de 1244, concedeix vint dies d'indulgència a tots els habitants de la Tarraconense que facin almoina al monestir. Segurament aquestes contribucions no deurién ésser suficients i el mateix papa, el 1249, per evitar equívocs, els concedeix la possessió de béns en comú exceptuats els feudals. El problema de les possessions es resolgué definitivament quan Urbà IV, el 1263, promulgà la Regla de Santa Clara, que permet tenir béns en comú. Això afavorí que el monestir s'engrandís considerablement amb el pas del temps.

Del monestir de Sant Antoni procedien les monges que, pels volts de 1260, en fundaren un de nou a Castelló d'Empúries. També sortiren d'allà les fundadores del de Vilafranca del Penedès, creat per Blanca de Nàpols, dona de Jaume II, del de Girona i del de Pedralbes. Tots aquests monestirs estaven sota la

Regla d'Urbà IV i pertanyien a la Custòdia de Barcelona. La resta de comunitats de la Corona d'Aragó es regien encara per les regles anteriors.

Fundació del Monestir de Pedralbes

Elisenda de Montcada, quarta esposa de Jaume II, per devoció al monestir de Santa Clara de Barcelona, decideix fundar-ne un altre del mateix Orde amb els seus propis recursos. El gener de 1326 comprà el domini del mas Pedralbes a Bernat de Sarrià per 3 000 sous i per 13 000 la tenència a Elisenda i Bernat de Pedralbes.

Joan XXII, el primer de febrer de 1326, autoritza la reina a fundar un monestir, amb dotze monjes com a mínim, amb la condició que disposin de prous mitjans per viure. Pocs dies després se celebrà la cerimònia de col·locació de la primera pedra:

«...lo cendemà de Senta Maria de Març, en lo qual dia lo rey e la reyna posaren la primera pedra el cap de l'esglea, ab gran festa e ab molta gent honrada e assenyada, la qual cosa fure long de contar e molt més d'escriure.»⁶

La inauguració es féu al cap de poc temps. La rapidesa de la construcció de l'edifici sorprèn encara avui en dia i també ho feien notar els contemporanis:

«...ab gran goyg e alegria, féu hom gràcies a Déu e a la Verge Maria e al benahuyrat sent Francesc e a madona senta Clara e tota la cort celestial, car aquest fet ere vengut a acabament en tan breu de temps que no avie cor un an e un mes que lo monestir s'ere començat d'obrar...»⁷

La cerimònia d'inauguració es féu el tres de maig de 1327, amb la participació del rei, els seus fills, membres de l'alta noblesa amb el seu seguici i dignitats eclesiàstiques, entre les quals els bisbes de Barcelona, Osca i Vic, l'arquebisbe de Toledo i el ministre provincial dels fra menors Ramon Bancal.

La primera comunitat de Pedralbes, inicialment, estava constituïda per 14 monges (12 recluses i 2 legues) i 6 novícies, totes procedents del monestir de Sant Daniel. A més, acolliren nou novícies. Les monges professes eligiren com a abadessa sor Sobirana de Sauzet (que ho fou durant 11 anys). Els noms d'aquestes primeres sors de Pedralbes estan estretament vinculats a importants famílies catalanes.

6. Vegeu apèndix, pàg. 29.

7. Vegeu apèndix, pàg. 29.

L'OBSERVÀNCIA DE LA REGLA AL MONESTIR DE PEDRALBES

Encara no havia passat un segle i mig des que s'havia iniciat el moviment de reforma de l'Església, en el qual participaren tan activament el fra menors quan es construí el monestir de Pedralbes. Durant aquest període hem vist les contrivèrsies que es donen respecte a l'ideal que havia estat l'estandart d'aquest moviment: la pobresa.

Ja en temps de santa Clara, i malgrat les lluites contínues que ella va mantenir, les disposicions de les altes jerarquies eclesiàstiques insisteixen contínuament a mitigar els aspectes de la Regla relacionats amb la pobresa, i acaben per permetre explícitament tenir propietats. Quin devia ser el motiu que impulsés aquesta actitud? Intentem d'analitzar les causes d'aquesta evolució.

Per una banda cal pensar en les dificultats d'un moviment espiritual d'aquest tipus per mantenir-se íntegre i al mateix temps integrat dins l'aparell de funcionament de l'Església, tan fortament vinculat a la marxa de l'economia i de la política de l'època. Les grans possessions de bisbats, monestirs i ordes militars, naturalment, impliquen un poder que contribueix al manteniment de l'Església en el seu paper de força important en la societat medieval. Per aquest motiu, com ja havia succeït amb altres ordes que començaren amb semblants pressupostos, les jerarquies eclesiàstiques no s'oposaren al progressiu enriquiment de moltes comunitats religioses. A aquest enriquiment contribuïren notablement les donacions dels fidels que, segons la mentalitat de l'època, creien assegurar d'aquesta manera la seva salvació eterna. Fins a quin punt no fou la mateixa Església la propagadora d'aquesta idea?

Cal esmentar, però altres motivacions d'ordre pràctic: les comunitats necessiten assegurar la seva subsistència material i la seva perpetuació en el futur i això és difícil d'aconseguir amb els pressupostos franciscans, ja que l'almoïna no és fixa, sinó que depèn de la voluntat de la gent i és susceptible d'influències diverses. A més, en el cas que el règim sigui de clausura, aquesta dificultat és encara més gran, ja que els membres de la comunitat no poden incidir tan directament en la voluntat popular.

També pot contribuir a aquest fenomen la participació cada vegada més forta de la noblesa en la fundació de monestirs, tant amb l'aportació de béns com, fins i tot, amb la seva mateixa presència a les comunitats. En aquest últim cas, les influències del seu «status» anterior, podien arribar a transformar la vida del monestir.

En allò que fa concretament a Pedralbes, caldrà veure com s'acompleix l'esperit de pobresa i de quina manera la disposició urbanista sobre ella influeix en l'evolució del monestir. Hem de dir que no tenim bases documentals directes per conèixer la vida material de les sors i encara les poques notícies que posseïm

es refereixen quasi sempre a assumptes no relacionats directament amb aquesta qüestió.

Des de bon començament, el monestir fou dotat amb propietats i rendes importants: Elisenda de Montcada, quan la primera fundació, fa donació de les terres del mas Pedralbes, de diversos drets senyorials de Piera, de drets sobre un molí al Rec Comtal, etc., i quan la segona fundació (1334), el rei Alfons augmenta els rèdits del monestir amb 4 000 sous anuals provinents del dret d'aduanes de Càller, Sardenya, i si això no basta especifica que es donguin altres rèdits dels que rep de l'illa.⁸

Durant els anys següents les donacions de diverses quanties se succeïren, engrandint el patrimoni del monestir en tal manera que les rendes arriben a ésser suficients per realitzar compres importants. Aquestes contribucions, no només vingueren dels reis i de cases nobles importants (per exemple Cardona, Pinós i Montcada), sinó de les mateixes monges i d'altres persones, com per exemple Jaume Despujol, que fou durant 60 anys procurador del convent, i llegà 300 florins d'or i altres quantitats més petites.⁹

El monestir no fruïa tan sols de les rendes de les seves propietats: tenia drets de jurisdicció sobre els termes de Sarrià i Piera, entre d'altres, que li reportaven, a més dels consegüents beneficis materials, poder sobre els homes que allà vivien.

Respecte a l'estricta compliment de la Regla, trobem que alguns aspectes d'aquesta no s'acomplien fidelment. En el cas dels béns propis, ja al començament, Elisenda de Montcada fa una assignació personal a cada monja de 2 lliures i 10 sous anuals per al seu vestuari¹⁰; a més, les deixes de les sors abans de la mort suposen que aquestes han mantingut les seves propietats durant la seva vida a la clausura. Tenim notícies de la compra d'esclaus pel monestir i per les monges en particular, que treballaven en profit de qui els havia pagat. Això significa que es donarien notables diferències entre les sors, perquè algunes podien adquirir esclaus i gaudir del producte del treball d'aquests. El fet que la reina, quan la fundació, expressi la voluntat d'admetre 60 novícies sense dot¹¹, fa suposar que aquestes no tindrien suficients recursos per pagar-lo i, evidentment, tampoc no tindrien cap propietat personal i, per tant, la seva vida seria diferent de la vida de les que tenien béns.

L'article de clausura és modificat en diverses ocasions amb autoritzacions expresses: el 1328 el cardenal protector permet l'entrada del rei amb el confessor i de la mare i germanes d'alguna religiosa malalta i, el 1347, la concessió s'amplia:

8. ANZIZU, pàg. 44-45.

9. ANZIZU, pàg. 34.

10. ANZIZU, pàg. 45.

11. ANZIZU, pàg. 47.

podran entrar amb el metge pare, mare, germans, oncles, nebots i cunyats, mentre surtin immediatament quan s'hagi acabat la visita facultativa.¹²

També entraven a la clausura els consellers de Barcelona, a petició de la reina Elisenda, una vegada l'any a partir de 1357, si bé l'autorització del pontífex no arribà fins l'any 1434. Els consellers eren protectors del monestir i durant la seva visita havien de recórrer tota la casa, informant-se del seu estat i necessitats.¹³

Altres vegades la clausura no va ésser respectada per les monges: el memorial de visita de Fr. Tomas Alzina, del 1405, en un dels seus punts, es refereix al fet que s'ha de prohibir a les sors d'abocar-se a la porta de l'església¹⁴. A finals del segle xv les transgressions foren exagerades i l'abadessa Violant de Montcada arribà a sortir diverses vegades del monestir.¹⁵

APÈNDIX

Publiquem tot seguit el text català de la Regla de Santa Clara segons la còpia més antiga de l'Arxiu del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes, conservada en un còdex, catalogat com a «Regla Segona de Santa Clara», núm. 24, Armari XVIII.

El còdex té tapes de justa folrades de pell marró, amb claus. Al dors de la primera tapa, folrat de pergamí, hi ha un escrit, en gòtica cursiva, que respon al text del primer epígraf de la nostra transcripció. En el primer foli, sense numerar, comença la Regla, escrita en gòtica sentada, primer en català i després en llatí.

El text introductori fou ja publicat per sor Eulària Anzizu a les pàgines 15-18 de la seva obra.

A la transcripció hem prescindit dels fragments ratllats pel copista i hem afegit els interliniats. Les abreviatures han estat desenvolupades sempre. Hem optat per regularitzar la unió i separació de paraules, l'ús de majúscules i l'ús de les lletres v i u. Hem adoptat també els signes de puntuació i d'accentuació moderns cinclús l'apòstrof i el guionet).

12. ANZIZU, pàgs. 48 i 61.

13. DURAN I SANPERE, pàg. 27-28.

14. TARSICIO DE AZCONA.

15. ANZIZU, pàg. 116.

AQUEST LLIBRE ÉS DEL CONVENT DE LES DONES SORS MENORS DE L'HONRAT MONESTIR DE SANTA MARIA DE PEDRALBA E ÉS ASÍ LA REGLA LUR ESCRITA EN LATÍ E EN ROMANÇ:

En l'an de Nostre Senyor Jhesucrist M CCC XX VII en lo dia de la invenció de Senta Creu de mayg, que fo là doncs en dicmenge, lo molt alt senyor en Jacme rey d'Aragó e la molt alta senyora dona Elysen, per la gràcia de Déu reyna d'Aragó, meteren e posaren les dones sors menors de l'orde de Senta Clara en lo molt honrat monestir, novelament edificat per eyls en la parròquia de Sant Vicent de Sarrià prop Barcelona (nomenat Senta Maria de Pedralba), ab molt gran solemnitat en ayxí que aquí foren presents personalment los damun dits rey e reyna, el senyor en Jouan fil del dit senyor rey, archabisbe de Tolèdol qui dix lavors la missa, e los bisbes de Barcelona e d'Oscà e de Vic, estans tots tres revestits a tota la missa. E foren-i presens aytambé lo senyor infant en Pedro, fil del senyor rey damunt dit, comte d'Empúries, e els nobles en Ramon Folc, vescomte de Cardona, e en Hoc de Muncada e en Guillem de Cerveló e en Bernadic de Cabrera ab molts cavalers cascun d'eyls. E ab la senyora reyna, foren aquí moltes dones nobles e honrades de Catalunya, les quals açí no cal nomenar. E foren aytambé presens molts religioses e hòmens d'orde e clergues entre'ls quals fo lo ministre provincial des frares menors per nom frare Ramon Bancal, ab gran companya dels seus frares. E preferen XII dones clergues e dues legues, totes eletes bones e sofficients, del monestir de Sent Daniel de Barcelona que son ayxí metex de l'orde de Senta Clara, e sis infantes ya vestides, les quals entraren ensemps lo sobredit dia en lo monestir damunt dit. E les quatortze dones desús dites eleguen per abadesa, ab bona amor, sor Sobirana de Sauzet, en gran concòrdia, e tantost fo confermada per lo damont dit ministre. E après en continent reeberen nou infantes a l'horde en presència del rey e de la reyna. Tot açò espeegat e endreçat e l'offici de la missa acavat, ab gran goyg e alegria, féu hom gràcies a Déu e a la Verge Maria e al benahuyrat sent Francesc e a madona senta Clara e tota la cort celestial, car aquest feyt ere vengut a acabament en tan breu de temps que no avie cor un an e un mes que lo monestir s'ere començat d'obrar, ço és saber en l'an de M CCC XX VI lo cendemà de Senta Maria de Març, en lo qual dia lo rey e la reyna posaren la primera pedra el cap de l'esglea, ab gran festa e ab molta gent honrada e assenyada, la qual cosa fure long de contar e molt més d'escriure.

Les noms de les quatortze dones devotes e honestes que, per amor de lur espòs Jhesús Crist e per salvació de lurs ànimes e per honor de lur orde a créixer e multiplicar, inspirades per lo Sant Esperit, vengueren acordadament volenterosament a poblar e a fundar l'onrat monestir de Senta Maria de Pedralba he y entraren totes ensems lo damunt dit dia solemniament, són aquets:

Sor Sobirana de Sauzet, abadesa; Sor Francesca Çaporteyla, neboda de la senyora reyna damunt dita; Sor Constança Çoguera, Sor Alamanda de Mansoli, Sor Saurina de Jonques, Sor Constança de Vilardeyl, Sor Dolça Luylla, Sor Costança Fiveylera, Sor Costança de Molins, Sor Margarida Bou Vila, Sor Maria Luylla, Sor Serena Fiveylera. Aquestes XII són clergues e recluses. Sor Alaman-

da de Cànoves, Sor Aliesen [...], aquestes dues són legues e van defora. La gràcia de Déu sie ab eyles. Amén.

COMENÇA LA REGLA DE LES SORS DE L'ORDE DE SANTA CLARA

Totes aqueles les quals reebre volran e tenir la religió nostra, lexada la vanitat del segle, se pertany es cové a eles observar aquesta lig de vida e de disciplina, viven en obediència e sens propi e en castitat e sots clausura.

Que les sors en lo monestir estien continuament tancades

Tots temps de lur vida les professes aquesta vida sien tengudes fermament estar tancades dins el mur deputat o ordonat a la clausura dins del monestir, si doncs per aventura no s'esdevenia perilosa necessitat, la qual no's pogués esquivar, axí com és cremament de foc o esvehiment d'enemics o en altra manera que alongament pendre no pogués en neguna manera a demanar licència d'exir, en los quals cases muden-se les sors a altre loc covinent en lo qual estien tancades o closes així com pus profitosament se porà fer entre a eles sia provist de monestir. És sinó per aquesta manera damunt dita, neguna licència ne poder no és atorgat a les sors defora la dita clausura exir, sinó per aventura de manament o auctoritat de cardenal de l'esgleya de Roma, al qual aquest orde generalment serà comanat per la seu de Roma, a altre loc alcunes sien trameses per raó de plantar o edificar aquela matexa religió, o reformar alcun monestir d'aquex matex orde o per governament o correcció o per raó d'esquivar alcun dan o dampnatge fort manifest o, si per manament e auctoritat d'aquel matex cardenal, lo primer monestir lexat per manifesta raó, tot lo convent a altre monestir se mudàs.

De les sors qui van defora

Pusquen ésser reebudes en cascun monestir alcunes poques, sots nom de servicials o de sors, qui sien tengudes observar aquesta matexa professió o religió enfora l'article de clausura que, de manament o licència de la abbadessa, a vegades podran exir a procurar los negocis del monestir. Emperò, quan morran les sors o les servicials, dins la claustra, axí com se pertany, sien soterrades.

De les sors reebedores e de la professió d'eles

A totes les desigans pendre aquesta religió e les quals seran reebedores, ans que l'àbit muden e la religió prenen, los sien proposades e dites les asprees de l'orde, per les quals hom va a Déu, e les quals coses segons aquesta

regla auran de necessitat fermament observar, per so que puyz no s'escusen de ignorància. No sia reebuda neguna la qual sia iutyada insufficient e no covinent per longa edat o per alcuna malautia o per alcuna fatuytat o fada simplea, si no per aventura de manament o auctoritat del dit cardenal en alcun loc serà dispensat, cor, per aytals sors no convinents, l'estament e la vigor de la religió sovín és dissolt e torbat e, per assò, en persones reebedores, ab diligent estudi e cautela, deu aytal occasió ésser esquivada.

Del poder de la abbadessa (rúbrica)

E la abbadessa no reeba nuyla dona per pròpia auctoritat sens consentiment de totes les sors, ho almenys de consentiment de les dues parts d'aquey-les matexes sors. E totes, emperò, les sors dins la claustra reebudes, los cabels toltz, tantost posen les vestedures seglars (sic), a les quals sors sie donada maestre la qual aqueles sors enform en reglars disciplines. Al tractament del capítol, dins l'an de noviciat, no sien reebudes en neguna manera. Mas complit l'espai d'un an, si seran de perfeta edat, fassen professió en les mans de la abbadessa davant tot lo covent en aquesta manera: «Io, sor aytal, promet a Déu e a madona sancta Maria e a monsenyer sent Francesch e a madona santa Clara e a tots los sants e a vos Madona, viure sots la regla al nostre orde atorgada per lo senyor Urbà papa quart tots temps de la mia vida en obediència, sens propri e en castedat e encara, segons que en aquela matexa regla és ordenat, sots clausura». Aquela matexa manera de fer professió sia observada en totes coses en les servicial o sors que, de licència, poden exir defores, enfora l'article de la clausura.

De l'àbit de les sors. En qual manera les sors deuen vestir

Totes les sors comunament tolguen los cabels en certs temps entro a les oreyles en redon. E quascuna sor pusca aver dues goneles o encara més segons que serà vist a la abbadessa, enfora cilici si'n volran aver, o estamenya e mantel après lo col de ssà e de là ensems cusit; e aquests vestiments sien de draps religioses e vils e en preu e en color segons la custuma de diverses regions; e no sien massa breus ne massa loncs axí que no sien tan breus que hom los veyia los peus, per amor que sie servada honestat, ne tan loncs que sobrefluïtat de drap hi aya, per so que sia esquivada de tot en tot curiositat. La gonela subirana sia de covinent amplea en les mànegues e el bust, per tal que per la honestat de l'àbit de fora la honestat de dins sia demostrada. E aien scapularis sens caperó de vil drap e religiós, o estamenya de covinent amplea e longuea axí con la qualitat o la mesura de cascuna sor o requer, dels quals scapularis sien vestides quant trebaylen o quan alcuna cosa aytal fan que'ls mantels covinentment no poden portar. Pusquen encara ésser sens escapulari a vegades, si serà vist a la abbadessa, quan, per aventura, per gran calor o per al-

cuna cosa altre, a les sors molt seran fexues a portar. Emperò, davant estranyes persones, usen d'aytals scapularis ab los mantels. Les goneles subiranes e los scapularis e los mantels no sien portats de color de tot en tot blanca ne de tot en tot negra en nuyla manera. Pus que seran professes ayen corda sens curiositat, en loc de sinyel; cobren-se los caps egualment e honestament ab sàvenes de tot en tot blanques de drap comú no per estes curioses ne precioses, axí que'l front e la cara, e el col, e la boca, gargamella sien cobertes axí com se pertayn a la religió e honestat d'eles, ne en altra manera devant estranyes persones gosen aparer; ayen vel negre no preciós ne curiós estès sobre el cap axí ample e lonc que de cascuna part deval entro a les espatles e darrera un poc sia estès part lo cabès de la gonela. Mas les sors novícies deyen portar vel blanc d'aquela mateixa mesura e qualitat. Les sors servicials porten drap blanc no curiós ne preciós a manera de tovailla sobre los caps e sien de tan gran amplea e longuea que les espatles e els pits, maiorment quan ixen defora, pusquen cobrir.

En qual manera deven les sors iaer

Totes les sors sanes, axí la abbadessa com les altres, iaguen vestides e cintes, en comun dormitori, e cascuna per sí aya lit separat la u de l'altre. E el lit de la abadessa en tal loc del dormitori sia posat que, d'aquen, tots los altres lits del dormitor pusca esguardar sens embargament si profitosament se porà fer. De la festa de Pascha entro a la festa de la Nativitat de madona sancta Maria, après lo dinar entro a la nona, dormen les sors les quals volran dormir, e aqueyles que no volran dormir sien ocupades en oració e en cogitació de Déu o en altres piadoes obres sens brugit. E cascuna sor que pusca aver un sach-lit de payla o de fe e un capçal de payla o de lana o encara porà ésser de ploma segons que la abbadessa manarà ésser ordonat. E ayen coberts de lana o coffres (?) religioses quant no'n poran aver de lana covinentment. E tots temps de nuyt crem làntea el mig del dormidor.

En qual manera les sors deuen dir lo divinal offici

Del divinal offici, lo qual deu ésser fet a Nostre Seynor de die e de nuyt, sia assò observat: que aqueles sors les quals sabran cantar e liger deyen cantar lo offici divinal segons la costuma de l'orde dels frares menors, sens dissolució, ne massa alt, ne massa bax. E les sors que no saben letres diguen XX e IIII Paternoster per matines, per laudes V, per prima, tercia, sexta e nona, per cascuna d'aquestes hores, diguen VII paternoster, per vespres XII, per completa VII; la qual manera de tot en tot sia observada en lo offici de madona sancta Maria. Per los morts encara diguen VII Paternoster en les vespres ab requiem eternam, e per matines XII, en lo temps en lo qual les sors que saben letres fan lo offici dels morts, e quant les letrades, per alcuna occasion rahonable, no podran dir les hores sues a vegades ligen, ayen llicència que pusquen dir Paternoster axí con aquelles sors que no han letres.

De quals persones deuen les sors reebre los sacramens de la Esglesya

En los monestirs on serà assignat capelà per les misses e per lo offici a cantar, sia religiós en vestir e en vida e de bona fama, e no sia iove, mas de edat madura e covinent. Mas els monestirs on no an capelà propi pusquen les sors oyr missa del qual prevere lus plàcia, lo qual sia de bona fama e de honesta vida; mas Penitència e los altres sacraments de la esglesya reeben d'aquels qui auran poder d'assò per manament o per auctoritat del cardenal al qual aquest orde serà generalment comanat, si doncs alguna sor no era en perill de mort. Con alcuna sor volrà parlar de confessió al prevere, confessa al parlador e a qui eleix parle là doncs a aquel matex prevere d'aqueles coses que pertanyen a confessió. Totes les sors fassen confessió reglarment almeyns una vegada en cascú mes, e fet après la confessió combreguen en les sollempnitats següents, so és a saber: la Nativitat de Nostre Senyor e en la Purificació de Sancta Maria, e en lo comensament de la Quaresma e en la festa de Pascha e de Siquagesma e en la festa de Sent Pere e Sent Paul, e de Sancta Clara e de Sent Francesch, e de Tots los Sants. Mas si alcuna era axí greument malaute que bonament al parlador no pogués venir e avia necessitat de confessar o de combregar o altres sacraments a reebre, lo prevere qui deu donar aytals sacraments entre e estia dins, vestit ab alba e ab estola e ab maniple, ab dos companyons religiosos o almenys ab i vestit ab alba o almenys ab sobrepelís, e oyda la confessió o donat altre sagrament, així con hi eren entrats vestits, assí se'n isquen, ne fassen aquí gran estació e guarden-se encara que dementre seran dins lo monestir là un no's partisca de l'altre en tal guisa que là un pusca veer l'altre, així se deuen aver en la recomendació de la ànima. Mas a l'offici, lo qual se deu fer quant alcuna sor és morta, lo prevere no entre dins la claustra mas defora en la capela fassa lo offici. Emperò, si a l'abbadessa e al covent era viyares que per fer lo offici de la morta degué dins entrar, entre vestit ab los companyons axí con damunt és dit e ordonat e, sebelida la morta, ab los companyons se'n isca sens trigua. E si mester feya que alguns hi entrassen per cavar o per obrir lo sepulcre e per adobar depuys, e a la abadessa e al covent serà vist aysò necessari per la flaquea de les sors, sia leguda cosa al prevere o alcun altre a aysò covinent e honest entrar ab un companyó o ab dos.

Del trebayl e de l'estudi de les sors (rúbrica)

Si alcunes iovens o encara de maior edat auran bon enginy, la abbadessa lur fassa mostrar, si li o és viyares, donan a aqueles sors maestra covinent e discreta per la qual en cant e en lo offici de Déu sien instruïdes. E les sors e les servicials, en hores e en locs establits, axí con ordonat serà, sien ocupades en profitosos e honests trebays, en tal guisa que, esquivada ociositat, la qual és

enemiga de l'ànima, no apaguen l'esperit de senta devoció e oració, a la qual deuen totes les altres coses temporals servir. E per so cor a la multitud aiustada sots observansa de aquesta religió totes coses deuen ésser comunes ne neguna no deu dir alcuna cosa ésser sua, sia guardat ab gran diligència que neguna, per ocasió d'aytals trebayls o per loguer reebut per aquels trebayls, venga en vici de cobeia o d'alcuna propietat e de notable specialitat.

Del silenci de les sors (rúbrica)

Silenci sia tengut axí comunament que no degen parlar entre sí en lexes ne ab altres persones, exceptades aqueles a les quals alcú magisteri o alguna obra serà comanada, la qual no's pugués fer covinentment ab silenci, cor aquestes ayen licència que pusquen ensems parlar de aqueles coses les quals pertanyen a aquel offici o aquella obra, en aquel loc e en aquel temps e en aquella manera que serà viyares a la abbadessa. E les sors débils e malautes e les servens a eles, per recreació e servey d'eles, pusquen parlar en la enfermaria. E en les festes dobles e en les sollempnitats dels apòstols he en alguns altres dies dels quals serà vist a la abbadessa, en cert loc a aysò assignat, de la hora nona entro a les vespres o alguna altre hora covinent, parlar pusquen de nostre senyor Ihesuchrist, e de la festa present, e de piadosos exemplis dels sents o d'altres coses legudes e honestes. E de la hora de completa entro a la tèrcia, exceptades les servicials de fora lo monestir, la abbadessa sens rahó covinent no atorc lecència de parlar. E en altres temps e locs, axí guart diligentment la abbadessa per qual raó, e en qual loc, e en qual hora, e en qual manera donarà licència de parlar a les sors, que la observància reglar, la qual es conservada per silenci, lo qual val ha aver vertut, no sia relaxada en nuyla manera.

En qual manera les sors deuen parlar

Totes les sors se studien usar de signes religioses e honests. Emperò quan alguna persona religiosa o seglar o de qualque dignitat demanarà parlar ab alguna de les sors, primmament sia dit a la abbadessa, e si la abbadessa atorgarà, acost-se la sor al parlador e aya dues sors almenys tots temps ab ela, a les quals o manarà la abbadessa, les quals vegen la sor parlan e que pusquen oyr so que diran, mas a la graa no assagen a parlar en neguna manera si doncs no y eren dues sors presens, almeyns, per la abbadessa a aysò specialment deputades. Emperò guarden-se les sors que, quan an a parlar ab alcú, que no s'estenen en paraules vanes e no profitoses, ne fassen gran trigua en lurs paraules, e per aysò fermament sia observat per totes que, quant alguna sor malaute aurà a parlar dins ab lo prevere alguna cosa de confessió, no parle sens abdues sors no luy, sens les quals la sor confesan e lo confesador pusquen veer e ésser vistes; e aquesta lig de parlar la abbadessa diligentment la guart e ten-

gua per so que tota matèria de detracció e murmuració sia lunyada de totes les sors, exceptat que ab les sues sors en hores e locs covinents pusca parlar axí con a ela segons deu serà viyares que fassa a fer.

Del deiuni e de la abstinència d'eles

Totes les sors e les servicials, exceptades les malautes, de la festa de la Nativitat de nostra dona sancta Maria entro a la festa de Pascha, sinó en los dicmenges e el dia de Nadal, continuament deiunen. E de la festa de Pascha entro a la festa de la Nativitat de la gloriosa Verge, sien tengudes los divenres deiunar. E tots temps, enfore les malautes en temps de lur enfermetat, se abstenguen de menyar carns. Mas ab les febles e débils, puscha la abbadessa dispensar, axí con serà vist convenir a lur debilitat; de ous e de formatge e de menyars de let poden usar legudament, enfora que del dit Avent entro a la Nativitat de Nostre Seynor e de la dominica en Quinquagesima entro a Pascha, e encara en los divenres e los deiunis per l'Esgleya generalment establits, mas ab les sors e servicials, en lo damunt dit deiuni, pusca la abbadessa misericordiosament dispensar, enfora en l'Avent e en los divenres. Encara pusca dispensar en lo damunt dit deiuni ab les enfantes e ab les febles e ab les veyles axí con segons son viyares se covendrà a lur feblea. E les sanes sors no sien tengudes de deiunar en temps de lur sancnia, lo qual temps en tres dies sia complit, exceptat defora la maior Quaresma e los divenres e l'Avent de Nostre Senyor e los deiunis per l'Esgleya generalment establits. Emperò guard-se la abbadessa que no iaquesca comunament part iiii vegades les sors sagnar dins un an, si doncs certa necessitat més no'n requeria, ne reeben sancnia de persona estranye, maiortment home, là on covinentment se porà esquivar.

De les sors malautes

De les malautes cura e gran diligència sia ahuda, e segons lur poder covinentment en meniars los quals lur malautia requerra, e en altres coses necessàries lur sia servit en fervor de caritat benigne e curosament. Les quals malautes ayen propri loc, si en neguna manera se pot fer, en lo qual loc estien separades de les sanes, per raó que les malautes no pusquen torbar ne confondre l'orde n'el repòs de les sanes.

De la porta subirana del monestir e de la guarda d'aquesta porta

En cascú monestir aya una porta tant solament ha entrar en la claustra e exir, con serà covinent segons la lig del entrar e de l'exir, posada en aquesta manera: en la qual porta no aya neguna portela poca ne fenestra, e aquesta porta sia feta en alt, axí com pus covinentment se pot fer, axí que a aquela

aye hom a puyar per escala, la qual escala per cadena de ferre de part de les sors studiosament fermada, de la completa dita entro a la prima del dia següent, contínuament sia levada, e en temps quan dormen de dia e en temps de Visitació, si doncs a vegades manifesta necessitat o utilitat altre no requiria. E a guardar la damunt dita porta sia ordenada alcuna sor la qual Déu tema e sie honesta per bones costumes e sia diligent e discreta e sia de covinent edat, la qual una clau de la porta axí diligentment guard, que nuy temps, sens sabuda sua o de sa companyona, la porta no's pugua obrir. L'altre clau, diversa de l'altre, guard la abbadessa, e sia altra sor de igual suficiència dada en companyona a ela, la qual tengua son loc en totes coses con la portera serà embargada per alcuna rahó o per ocupació necessària. E guarden-se ab gran estudi e procuran que nuy temps la porta no estia oberta sinó quant meyns poran covinentment. E sia la porta ab barres de ferre e ab forreyats bé guarnida, e per res no sia iaquida oberta ne tancada sens guarda poc ne molt si doncs no era fermament tancada ab una clau de dia e ab dues de nuyt, ne sia oberta de mantinent a tota persona qui y tocarà tro que coneguen sens dupte que tal persona sia, a la qual sens tot dupte, segons lo manament lo qual és contengut en aquesta regla de entrar dins, deya ésser oberta. E neguna no deya parlar aquí sinó aquella qui guarda la porta e d'aqueyles coses que pertanyen al seu offici. E si a vegades dins lo monestir alcuna obra s'avía a ffer per la qual alguns seglars o alcunes altres persones se covengués d'entrar el monestir, proveesca la abbadessa curosament que, de mentre la obra se fa, alcuna altra persona covinent sia establida a guardar la porta, la qual axí obre a les persones ordonades a la obra, que altres persones en nuyla manera no y iaquesca entrar, cor les sors là doncs e tots temps aytant con pusquen *raonablement se garden diligentment* que no sien vistes per los seglars ne per les persones estranyes.

Del torn e de la guarda del torn

E con la damun dita porta no vuylam que sia oberta per altres coses sinó per aquelles solament que per torn o per altre loc no's poden covinentment espeegar, manam que en cascú monastir, en lo fora mur de la clausura de dins, en loc so és a ssaber covinent manifest de la part de fora e de tot en tot parent, deya ésser fet un torn fort de covinent altea e amplea axí que per él nuyla persona no pusca dins ne de fora veer o guardar. E de cascuna part del torn sia feta una portelea forts, la qual, de nuyt e en estiu en temps de dormir, ab barra o forreyats de ferre e ab claus deya estar tancada. E, a guardar lo torn per espeegar les coses necessàries per aquel matex, la abbadessa establezca una sor discreta, segura e honesta de costumes e de edat, la qual am la honestat del monestir, la qual tan solament, o la companyona la qual li sia assignada quan ela bonament no y porà ésser, aya licència de parlar aquí matex e de respondre de les coses les quals pertanyen al seu offici. E neguna altra no aya licència de parlar aquí si doncs no era lo parlador ocupat o a vegades per

altre raonable o necessària raó, e assò tots temps de licència de la abbadessa, la qual cosa, emperò, tart sia feta segons la manera de parlar damunt ordonada.

De la porta iusana del monestir

Per les necessitats a vegades manifestes, les quals no's poden per la damunt dita porta ne per lo torn bonament ésser espeegades, lexiem que altra porta pusca ésser feta en loc covinent en lo monestir, per la qual, en cert temps, dins sien meses coses que mester fassen; la qual porta continuament sia tancada e guarnida ab clau e ab forreyat e ab barres, e sia de la part del mur fora murada axí que no pusca en neguna manera ésser oberta ne neguna persona a que'n parlar. Emperò pusca lo mur d'aqueyla porta ésser enderrocat en temps de les dites necessitats, e la porta ésser oberta, ne là doncs sia iaquida oberta si no quan meyns se porà fer, emperò sots guarda feel e segura e, espeegades aqueyles necessitats, segons la damunt dita manera, sia tancada ab claus e ab forreyats e ab barres e defora sia tornat lo mur.

Del parlador (rúbrica)

Lo parlador comú sia ordonat en la capela o en la claustra, là on pus profitosament e pus honesta se podrà fer, cor per aventura si's feya en la capela torbaria los pregans Déus. Aquel parlador sia de covinent quantitat de launa de ferre menut e prim foradada e en tal manera adobada ab clavels forts quem temps no's pusca obrir, e sia aqueyla launa garnida fermament ab clavels de ferre en lonc de fora esteses; al qual parlador sia posat drap negre de li en tal manera que les sors de fora no pusquen veer ne ésser vistes. A aquest parlador neguna no aya licència de parlar de la completa, la qual deu ésser dita hora covinent, entro après la prima del dia següen, ne en temps de meniar o de dormir en estiu, ne quant l'offici se diu, si doncs no hi avia raó axí rahonable o necessària que bonament no's posqués alonguar. O tota via que alcuna o alcunes, en los temps atorgats auran aquí a parlar, parlen ab mesura e ab maturitat, e breument s'espeeguen axí con se cové de fer. E pusque ésser fet altre parlador semblant là on mester farà per la multitud de les sors.

De la graa e de la guarda d'aquela

Volem encara que en lo mur, lo qual departex les sors de la capela, que sia feta una graa de ferre de covinent forma, la qual sia de forts e espesses e ensems tortes vergues de ferre, ab diligent e fort obra fabricada e guarnida fortment ab clavels de ferre en lonc de fora esteses, axí con là dit és. E en mig de la graa sia feta una portela de launa de ferre, per la qual porta, en temps de combregar, pusca ésser mès dins lo calze e lo prevere, meten la mà, pusca

liurar lo cors de Ihesuchrist, la qual porteleta sia totstamps tancada ab forreyat e ab clau de ferre, e no sia oberta sino quant a les sors serà preicada la paraula de Déu o los serà donat lo cors de Ihesucrist o quan alcú demanarà veer alcuna de les sors que sia sa proysma o sa cusina o per altra raó necessària deman assò. La qual cosa encara tart se fassa e tots temps sia fet de licència de la abbadessa. La qual licència emperò en nul cas, exceptats tan solament los dos primers cases, no sia donada tro que cascuna vegada n'aia demanat consel del convent; a la qual graa drap de li negre en tal manera dins sia posat que neguna sor d'aquen no pusca de fora re veer. E aia la graa aquesta portes de fust de la part de les sors ab forreyat e ab clau, per so que tots temps sien tancades e fermades, e no sien obertes sinó quant se diu l'offici de Déu o quant, per les dites raons, se covendrà que sia oberta la porteleta axí con damunt és dit. E neguna en altre temps per la graa no parle, levat per aventura alcuna vegada per raó manifesta de licència de la abbadessa, e assò tart se fassa e là on les damunt dites portes de fust poran ésser obertes. E quan alcuna persona estranya a eles entrarà, o en altre temps per la graa a eles volrà parlar, cobren-se la cara ab mesura e enclinent-se axí con se pertayn a honestat de religió.

En qual manera pusca hom entrar el monestir e quals n'an licència

De l'entrament de les persones en lo monestir, fermament e destretament manam que nuy temps nuyla abbadessa, nuyla sor, neguna persona seglar ne religiosa, o de qualque dignitat sia, no iaguesca intrar dins la clausura del monestir; neguna persona no y gos entrar sinó aquels a qui serà atorgat per lo apòstol de Roma o per lo cardenal al qual serà comanat aquest orde de les sors. Mas d'assò són exceptats lo metge per raó de molt greu malautia e el sagnador quant necessitat ho requerrà, los quals no sien dins meses sens dos companyons honests de la companya del monestir, ne dins lo monestir là u se partescas de l'altre. Encara poden dins entrar aquels los quals necessitat requerrà que y entren, o per cremament de foc, o per cayment de cases, o per altre peril o dampatge, o per defendre lo monestir o les persones de qualque violència o forsa, o per necessitat de alcuna obra faedora que bonament de fora lo monestir no pot ésser feta; e en tots aquets cases tantost se n'hisquen quan serà fet so per que hi eren entrats. Emperò nuyla persona estranya dins la clausura del monestir no legua meniar ne dormir. Mas si alcú dels cardenals de la Sancta Esgleya de Roma a alcú monestir d'aquesta religió a vegades venia e dins la clausura del monestir volia entrar, ab reverència i ab devoció sia reebut, mas sia pregat que ab pocs companyons deia entrar. Lo general ministre de l'ordre dels frares menors, quan aquí volrà cantar o preicar la paraula de Déu a les sors, porà entrar dins la clausura del monestir ab quatre o ab v frares d'aquel ordre si alcunes vegades li és viyares que fassa a fer. Tot altre prelat qui a vegades per aventura a licència de entrar de l'apòstoli de Roma o del dit cardenal, con hi volrà entrar, bast-li que y entre ab dos

o ab III companys tant solament honests e religiosos. E si per aventura per benedicció o consecració de les sors, o encara en altre manera, serà atorgat a alcun bisbe dins cantar missa, bast-li que, quan ab pus pocs e ab pus honests companys e servidors podrà, hi entre, e aquesta cosa tart sia atorgada a negú. Emperò neguna de les sors per re no parle ab neguna persona a qui y sia entrada, sino en la manera damunt dita, dues o tres de les sors presens, sia sana o malalta. Aquella cosa maiorment sia esquivada que aquels als quals a vegades tan solament serà atorgat o donada licència d'entrar el monestir, no sien reebuts en altra manera si doncs a la abbadessa e a les sors no era viyares, com per aquests atorgaments o licències la abbadessa a les sors no són forsades d'els reebre. E sien tals les sors que de les paraules, e de les costums, e de lur vida, e de lur hàbit, tots ce'ls qui les veuran pusquen ésser hedificats, e que matèria de iust scàndel d'aquí no pusca ésser engenrat. E de la concessió o de la licència d'entrar dins lo monestir, a remoure tot dupte, sien mostrades les lletres patents del papa o del dit cardenal.

En qual manera les sors servicials sien trameses defora

De les servicials o sors les quals no són tengudes d'estar tots temps dins clausura axí con les altres sors, volem fort destretament ésser observat que nuyla no isca de la claustra sens licència. E aqueles que seran trameses, sien honestes e de covinent edat, e de religiós e madur esguardament, e vagen calçades ab calciaments honests. E les altres sors, les quals se covendràn ésser trameses a vegades per los cases damunt escrits e les altres que dins estan, aien licència, si's volen, que vaien calçades axí matex. E si's assignat cert terme de tornar, quan iran defores. Ne a neguna de les servicials sia atorgat defora lo monestir meniar o beure o dormir sens licència special, ne la una sia separada de l'altra, ne parlar ab alcú en secret, ne entren en la casa del capelà del monestir o dels converses; e si alcuna lo contrari farà sia'n punida greument, e guarden-se curosament que no's giren a locs sospitosos, ne agen familiaritat ab persones de mala fama, ne quant tornaran al monestir no recomten paraules seglars ne coses no profitoses a les sors, per les quals coses pusquen ésser dissolutes o ésser torbades. E aytant con estien defores, estudien si aver que los guardans eles pusquen ésser edificats de la conversació honesta d'eles, e qualque cosa a eles per sí o per altres donat serà o promès, resignen o en renuncien a la abbadessa o a aquella qui tendrà son loc.

Lo capelà e los converses en qual manera deuen viure

Lo capelà, si volrà si obligar al monestir, e altres qui volran ésser converses del monestir, e a l'abadessa, e al covent, serà vist que'ls reeba, l'an de noviciat passat, prometén obediència a la abadessa, prometén e feen vot d'estar totstemps el loc e totstemps viure sens propi en castitat; e pusquen aver

goneles sens caperó de religiós drap e vil en preu e en color segons la fretura d'els. Les mànegues de les goneles sien breus e estretes tant solament en gir les mans. La longuea de les goneles sia tal, que de la clàvia dels peus se luyn per espaci de quatre dits. Lo capelà, emperò, la porà haver pus longua. Per cinyel aien correia honesta ab coutel, e porten caperó sobre les goneles, la longuea dels quals pas un poc part la ionoy e aia entro a un coude de ample. Emperò lo capelà porà aver lo caperó, si's volrà, de menor forma amplea, lo qual porà usar encara de capa honesta o de mantel après lo col o davant lo pits e de sà e de là ligat. Les sobiranes goneles, e el caperó lonc, e encara lo mantel o la capa del capelà, no sien de drap de tot en tot blanc ne de tot negre. Encara iaguen vestits e no usen de camises de li. E aien calciemens amples e alts e davant feses, ab calces, e porten bragues. E tonen-se los cabels entro a les oreles en redon en certs temps, e fassen lo offici de Déu axí con les sors, exceptats que los converses a l'offici de nostra dona Sancta Maria e dels morts no y sien tenguts. Deien deiunar axí con les sors. Emperò aia licència la abbadessa sobre lo deiuni de la regla, que pusca dispensar misericordiosament ab éls per raó de calor o de camí o per altre trebay o per altra raó manifesta e honesta. Encara, a la informació e correcció del visitador, lo capelà e los converses en totes coses sien sotsmeses e subiugats, al qual, en aqueles coses les quals se pertanyen a l'offici de la visitació, sien tenguts fermament obeyr.

Del procurador del monestir e de son offici

Per les possessions e rendes del monestir, a tractar en manera deguda, sia en cascú monestir del vostre orde i procurador savi e feel, lo qual sia establí e deposat per la abbadessa e per lo covent axí con serà vist a la abbadessa. E aquest procurador, de totes les coses a él comanades, reebudes e despeses, sia tengut retre comte a la abbadessa e a tres altres sors a aysò per lo covent specialment ordonades o assignades, e al visitador quant se volrà. E res de les coses del monestir no pusca vendre ne mudar, ne obligar, ne alienar en nenguna manera, sinó de licència de la abbadessa e del covent ensems, e qualque cosa contra aysò serà fet o asayat no aia valor. Emperò, pusca de les coses mobles poc valens, alcunes poques, per raó leguda o manifesta de licència de la abbadessa, a vegades a altres donar. Encara pusca ésser deposat per lo visitador quant a él o serà vist.

De la abbadessa e de son offici (rúbrica)

La elecció de la abbadessa francament se pertany a al covent. La confirmació sia feta per lo cardenal al qual serà comanat aquest orde, o per auctoritat de les sors studien-sa tal elíger, la qual resplandesca per virtuts, e per sanctes costumes sia sobre les altres més que per lo offici, e tenga comunitat en totes

coses, per so que, per exempli d'ela, les sors encorades més obeequen a ela per amor que per temor. La qual se quart de singulars amistats, per so que per amistat parcial no engendre scàndel en tot lo covent, consol les sors desconsolades, e sia refugi a les tribulades per tal que, per dafaliment de consolació no's puxa en les sors venir malautia de desesperació, e consol-les. La qual abbadessa, humilment e ab caritat, castich e visit les sors, no manan a eles alcuna cosa que sia contra lur ànima ni contra lur regla. No sia massa apparelada de posar manament o obediència, per so que no pos-las de peccar a les ànimes de les sors per la indiscrecció del manament. A la qual abbadessa, pus que serà confermada e aytant con estarà en lo offici, totes les sors, e encara tota la companya de fora del monestir, li sia obedient diligentment. Una vegada almeys en la setmana la abbadessa sia tenguda ensems appellar totes les sors a capítol per monició e ordinació e reformació de les sors, en lo qual, segons la manifestació de les negligències e de les colpes públiques e comunes, sien dades penitències misericordiosament. Demande consel totes les sors de aqueles coses que s'esdevendran a tractar per utilitat e honestat del seu monestir, per raó cor sovín Nostre Senyor revela a la pus iove aquela cosa que melor és. La abbadessa no fassa negun deute fexuc ni greu sinó per lo procurador, de consentiment de totes les sors, quant manifesta necessitat aysò requerrà. Reta comte la abbadessa de les despees e reebudes, una vegada almeys de tres en tres meses, davant tot lo covent o davant quatre sors ordenades a aysò specialment per lo covent. La abbadessa establezca o ordon les officials del monestir de consel e de volentat del covent o de la maior part del covent. Lo segel de covent fassa ésser guardat e estoyat segons la ordinació d'aquel matex covent, e tota letra trametedora de part del covent, davant lo covent e lo capítol abans lesta e aprovada per la maior part de les sors, aquí matex davant totes les sors fassa sayelar. Neguna sor no trameta ne reeba alcunes letres, si doncs la abbadessa primerament no les avia lestes, o a la abbadessa sien per altre sor lestes, la qual serà a aysò establida o ordenada. Study-se la abbadessa reconciliar e pacificar les sors si alcunes per alcuna raó o ocasió seran torbades. Aquela sor la qual, per paraules o per signes, aurà donat a altre ocasió de turbació o d'escàndel, de mantinent, ans que offirà do de la sua oració a Nostre Senyor, deman perdó a la sor que ha agreuyada e davant ela humilment s'aionoy pregan que prec Nostre Senyor per ela que li perdó la colpa la qual ha comesa. E aquela a qui diu sa colpa, menbran de la paraula de Nostre Senyor Jesucrist: «si no iaquits de vostres coraties mala volentat, el Pare Nostre celestial no perdonarà a vosaltres», axí que francament perdó lo tort a la sor demanant perdó. E amonestan totes les sors per Nostre Senyor Ihesuchrist que's guarden de tot erguy e vana glòria, enveja, avarícia e cura e ància d'aquest segle, esguarden que no diguen mal de negú, e de mormuració e dissenció, e de divissió, e de tot vici per lo qual pusquessen desplaer a lur espós Ihesucrist, mas sien curoses et ancioses davant Déu servir, dins e defora, nedeia e puritat en totes coses, e totstemps aver entre sí amor e caritat, la qual és ligam de perfecció, axí que, en aquela dilecció e amor ra-

higades e fundades, pusquen entrar ab les sàvies verges a les nesses de l'any el Nostre Senyor Ihesucrist.

Que nula de les sors no vaya personalment en cort de Roma

Per so que dampnós discors sia esquivat destretament, manam en virtut de obediència e sots pena de vet en la qual pena, aysò fet, caien les vinents contra aquest manament que, exceptades tant solament les servicials dels monestirs d'aquels locs en los quals serà la cor de Roma alogada aytant quant aquí farà residència, nuyla abbadessa o sor o servicials, per neguna necessitat o raó, a la cort de Roma personalment no vengua ne s'acost si doncs, sobre aysò, a alguna no era llicència atorgada specialment per letres del papa o per letres patens del dit cardenal.

Del visitador e del seu offici

Los monestirs d'aquesta religió, per visitadors, los quals reeben actoritat e forma e manera del dit cardenal, al qual serà comanat lo vostre orde per lo papa, sien visitats almeys una vegada en cascú an. E, envès aquests visitadors, curosament e sàviament deu ésser provehit que, qual sia establít visitador general, o encara a vegades en alcun loc especial, tal deu ésser establít que, de la sua vida religiosa e de les sues bones costumes, plena conexença e seguretat sia ahuda. Lo qual, vinen a alcú monestir, con serà dins entrat, axí's port en totes coses e's demostre que totes les sors tir de bé en mils, e les encena e les enflama en la amor de Déu e de aver caritat la una a l'altre tots-temps. E quant entrarà en la claustra del monestir a visitar, men ab sí dos religioses e covinens companyons, los quals companyons ensems estien de mentre que seran dins la claustra, e là un no's partescas de l'altre. Lo visitador, la regla primerament lesta e espоста, reeba lo segel de la abbadessa, lo qual la abbadessa sia tenguda de retre al visitador e de demanar absoltament e francament absolució e cessió de l'offici de la abadia. La qual abbadessa, si no podrà o no nolrà tenir vida comuna, per aquel matex visitador de l'offici sia levada, si doncs lo seu estar en lo offici no era tal que no fos dampnaje al monestir o necessària o manifestament aparegués profitós. Sia absolta encara per aquel matex visitador si en altra manera és no covinent o insuficient és vista al governament del monestir. E aquestes coses sien fetes segons la forma e la manera la qual aurà reebuda lo visitador del cardenal damunt dit. E el visitador enquirà veritat, con pus studiosament porà, a totes les sors generalment e a cascuna specialment, de l'estament de la abadessa e de l'estament de les sors e de la observància de la lur religió, e là on alguna cosa trobarà que fassa a reformar e a corregir, ab zel de caritat e ab amor de iustícia e ab discreció, castic e reform axí en la abbadessa con en les súbdites segons que con mils li serà viyares de fer. Mas excés qui serà sufficientment castigat, no sia

corregit altra vegada en neguna manera per lo visitador. E si alcuna cosa s'esdevenia la qual lo visitador per sí no pusqués castigar, sia denunciada al subirà, per so que sia castigada axí con se pertayn segons lo consel e manament d'él. Guart-se l'abbadessa que l'estament del seu monestir no sia amagat al visitador per ela o per les sors en neguna manera, cor mal senyal seria e cosa digna de gran pena; ans volem e manam que, aqueles coses les quals segons ela reglar observància deuen ésser ordonades e esmenades públicament e secretament, axí com mils serà faedor al visitador, sien dites diligentment e proposades al qual sien tengudes, en totes coses que a l'offici de visitació pertanyen, fermament obeyr. E aqueles que en altra manera o faran, per lo visitador, axí la abbadessa con les altres, degudament axí con se cové sien punides. Totes les sors, axí la abbadessa con les altres sors, consideren e guarden diligentment que res no mova eles a parlar sinó amor de Déu e correcció de les sues sors e reformació del monestir. Lo visitador guart la manera damunt dita del parlar, so és a ssaber que parle ab totes o ab moltes ensembles o secretament ab una, altres, almenys dues, e en esguardament d'aquella no luyn seens, per so que en totes coses la integritat de bona fama sia conservada, si doncs no parlava al parlador ab una o ab moltes de coses pertanyens al seu ofici. Encara aquel matex visitador visit axí lo capelà com los converses e tots los altres de la companya defora del monestir e, en aquels, castic e reforme aqueles coses les quals sabrà auran obs offici de correcció e de reformació, donan penitèncias que nuy temps no sien el monestir, donan licència als professes a altres monestirs o ordres, axí con serà a él vist, o altres penitèncias axí con lo greuge de la colpa e la qualitat o demanarà. E per so que'ls monestirs no sien agreujats en despeses e que'l visitador esquiui tota nota de qualque sospita, volem de tot en tot que'l visitador de l'offici de visitació, quan pus tost bonament porà, s'estudiy espegar e quan pus tart porà sens dampnatge del seu ofici, entre dins la clausura del monestir.

De cardenal d'aquesta religió

Per so que per defaliment de cert governament no'ns puscats departir de la observació d'aquesta present regla damunt scripta, la qual segons una manera en tot loc volem e manam per totes les sors ésser observada quan pus diligentment poran, e per tal que no puscats caer en diverses maneres de viure sots magisteri de diverses maestres, a l'amat fil nostre Johan de Sent Nicholau, el carrer Tullia, diache, cardenal, governador e defensor e corregidor de l'orde dels frates menors, plenament comanat cura e governament de vos e de tots los monestirs del vostre orde e encara de les persones en aquels monestirs stans, so és a ssaber dels capelans e de les converses e de les companyes, stablens e ordenans que, d'aquí avant, deyats estar sots obediència, cura e governament del cardenal dit e dels altres cardenals qui per temps seran deputats a governament e defeniment e corregiment de l'orde d'aquels mateys frates per la seu de Roma, als quals siats tengudes fermament obeyr. E éls,

avens ànsia e cura de les vostres ànimes en aquels mateys monestirs e en les persones stans en aquels, so és a ssaber els capelans e en los converses e en companya, studien-se axí per sí con per altres hòmens convinens, donar offici de visitació quant a éls serà vist, castigan e reforman, axí en lo cap co en los membres, aqueles coses que auran ops offici de correcció e de reformació, establesquen e destablesquen e ordonen axí con mils los serà vist que fassa a fer segons deu.

Que la regla no sie menysperada per les sors

Per lo que vosaltres en aquesta regla e forma vos puscats guardar e mirar axí com en espiy e que neguna cosa no meynspreats per exoblit, una vegada vos sia lesta a cap de xv dies. E là on trobarets que fets aquestes coses que són escrites en la regla fet-ne gràcies a Déu qui és donador de tots béns. Mas là on veurà neguna que aia defalit, aia dolor del temps passat en què a defalit e quart-se del temps qui és a venir que no yerra, e prec Déus que so que a falit li sia perdonat e que no sia sobrada d'aquí avant per temptació. E a nul hom no lega en nuyla manera trencar aquesta pàgina de la nostra constitució, concessió e confirmació e absolució, ne solament contravenir. E si alcú aysó presumia assayar, sàpia que encorrerà la indignació de Déu tot poderós e de sent Pere e de sent Paul apòstols seus.

Dada a Urbevete en lo quinzèn die ans de les kalendes de noembre en lo tercer an del nostre bisbat.

Finito libro sit laus et gloria Christo.

Explicit regula sororum Sancte Clare.

VOCABULARI

assayar (assajar): Sotmetre a prova, aplicar l'experiència o conèixer o a fer una cosa que es presenta incerta.

avistar: (refl.) Ajuntar-se algunes persones per tractar d'alguna cosa amb detenció.

bragues: Calçons que es duïen sota l'altra roba.

capeç: Part superior d'una túnica, camisa, etc. on hi havia l'obertura per passar el cap.

caperó: Cobricap alt i acabat en punta que a vegades s'estenia per avall formant una espècie de capeta que cobria les espatlles i l'esquena.

cilici: Camisa aspra o cinyell dur que es porta damunt la carn per mortificació.

clàvia: Turmell.

clavel (clavell): Clau de clavar.

cobea: Cobdícia.

coratia (coratgia): Sinònim de cor, el cor com a centre dels afectes i passions i del sentiment moral.

coude (colze): Mida longitudinal equivalent a la distància del colze al cap dels dits. (Segons Moll, *coude* és forma primitiva no documentada).

curiositat: Bona cura, endreç, netedat.

de mantinent: Tot seguit, immediatament.

deputar (diputar): Destinar, designar per a un ús o per a un servei.

escapulari: Peça llarguera de roba de vint o vint-i-cinc cm d'amplada amb un forat central per on passa el cap i que, descansant damunt les espatlles, penja per davant i per darrera de l'hàbit com a distintiu de certs ordes religiosos.

espeegar: Despatxar.

estamenya: Teixit de llana o estam, generalment tot negre, que serveix per a la confecció de faixes i hàbits religiosos. Antigament era de diferents colors i servia també per fer gipons, faldes, cobrellits i mantells.

fes: Obert amb un tall llarguer.

flanquea (flaquesa): Qualitat de flac en sentit físic o moral.

gonela (gonella): Peça de vestit que duïen homes i dones compost de cos i falda més o menys llarga.

graa: Reixa.

iaquir (jaquir): Deixar.

iusana (jussana): Inferior, que està sota.

legut: Lícit.

legudament: Lícitament.

lig: Llei.

mantel (mantell): Vestidura en forma de capa, subjecta al cap o a les espatlles.

maturitat: Maduresa.

menbrar (membrar): Recordar.

nedea: Netedat.

obs: aver obs, tenir per necessari, tenir necessitat.

parent: Molt semblant, que té gran afinitat (amb algú, amb alguna cosa).

proysme: Parent pròxim.

sachlit (sac-lit): Màrfega.

sancnia: Sàgria.

sàvena: Tovallola o mocador gran amb què les dones es cobrien el cap i les espatlles.

sobrepelís: Sobrepellís.

stola: Estola.

tondre: Tallar arran el pèl o la llana.

tovayola (tovallola): Drap que servia per tapar-se la cara o per cobrir-se el cap.

viyares (vijares): Parer, semblant.

BIBLIOGRAFIA

- ANGELET-HUSTACHE, J.: *Les Clarisses*, París, Bernat Grassed ed., 1929, Col. «Les Grands Ordes Monastiques», vol. VI.
- ANZIZU, E.: *Fulles històriques del Reial Monestir de Santa Maria de Pedralbes*, Barcelona, Estampa de F. Xavier Altés, 1897.
- AZCONA, T. DE: *Paso del monasterio de Santa Clara de Barcelona a la Regla Benedictina (1512-1518)* a «Collectanea Franciscana» núm. 38. Roma, 1968, ps. 78-134.
- CARRERAS CANDI, F.: *La ciutat de Barcelona* a «Geografia general de Catalunya», vol. I. Barcelona [1913].
- DURAN I SANPERE, A.: *El Real Monasterio de Santa Maria de Pedralbes*, Barcelona, 1921, publ. per la «Sociedad de Atracción de Forasteros», col. «Biblioteca de Turismo».
- FITA, F.: *Fundación y primer periodo del monasterio de Santa Clara en Barcelona. Bulas inéditas de Gregorio X, Inocencio V y Alejandro IV* a «Boletín de la Real Academia de la Historia», vol 27 i 28 (1895 i 1896).
- HARDICK, L., O. F. M.: *La espiritualidad de santa Clara*, Barcelona, ed. Seráfica, 1968.
- LINAJE CONDE, A.: *La enfermedad, el alimento y el sueño en las reglas monásticas*, a «Cuadernos de Historia de la Medicina Española», vol. V, Salamanca, 1967, ps. 61-68.
- MOULIN, L.: *La vie quotidienne des religieux au Moyen Age*, París, Hachette, 1978.
- OMAEHEVARRIA, I., O. F. M.: *Escritos de santa Clara y documentos contemporáneos*, Madrid, B.A.C., 1970.
- PETIOT, H.; ROPS, D.: *Clara en la claridad*, Barcelona, Destino, 1967.
- PIQUER I JOVER, J. J.: *L'expansió monàstica femenina a Catalunya durant els segles XII i XIII* a «Analecta Sacra Tarraconensis», vol. 45. Barcelona, ed. Balmesiana, 1973.
- SAGARRA, F. DE: *De sigillografia franciscano-catalana* a «Franciscalia». Barcelona, ed. Franciscana, 1920.
- TASIS: *Barcelona, Imatge i història d'una ciutat*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1961.
- TRENS, MANUEL: *Ferrer i Bassa i les pintures de Pedralbes*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1936.
- SANAHUJA, P., O. F. M.: *Historia de la Seráfica Provincia de Cataluña*, Barcelona, ed. Seráfica, 1959.
- VINYOLAS I TORRES, P.: *Santa Inés Peranda de Asís y santa Clara de Yanua en Barcelona y su culto inmemorial*, Barcelona, 1930.
- La segona Orde Francescana de Monges Clarisses*. A propòsit del VII Centenari de la seva fundació. Suplement al n.º 56 de «Fulla Seráfica».